

Nur Yeliz Gülcan*

Rawls'ın Doğruluk Olarak Adalet Teorisi

Özet

John Rawls'ın doğruluk olarak adalet teorisi politik felsefede önemli bir yere sahiptir. Rawls, adaleti sosyal kurumların bir erdemi olarak ele alır. Her ne kadar kendisi faydacı görüşü eleştirse de teorisini geliştirmek için faydacı öğretinin unsurlarını kullanır. Rawls'ın teorisinin bir tür toplumsal sözleşme teorisi olduğu iddia edilebilir. İlk konum, bilgisizlik maskesi, düzenli bir toplum ve adaletin iki temel ilkesi kavramları doğruluk olarak adalet teorisinin temel fikrini oluşturmaktadır. Adaletin ilkeleri, ilk konumda bilgisizlik maskesinin arkasında duran temsilci kişiler tarafından seçilir.

Anahtar Terimler: Adalet, Doğruluk olarak adalet, İlk konum, Bilgisizlik maskesi, Toplumsal sözleşme.

Rawls' Theory of Justice as Fairness

Abstract

John Rawls' theory of justice as fairness has an important place in political philosophy. Rawls considers justice as a virtue of social institutions. Although he rejects the utilitarianism, he uses utilitarian elements to improve his theory. It can be claimed that Rawls' theory is a form of social contract theory. The concepts of original position, veil of ignorance, a well-ordered society and two principles of justice comprise the basic idea of justice as fairness. The principles of justice are selected by representative persons behind the veil of ignorance in the original position.

Key Terms: Justice, Justice as fairness, Original position, Veil of ignorance, Social contract.

Adalet (*justice*) kavramı hem ahlak hem de siyaset felsefesinde önemli bir yere sahiptir. Adaletin temel ilkeleri hem siyaset felsefecileri hem de ahlak felsefecileri tarafından sürekli olarak tartışılmıştır. Bu yazının amacı adalet kavramını siyasi bir kavram olarak incelemektir. Bunun için J. Rawls'ın doğruluk olarak adalet teorisi (*Theory of Justice as Fairness*) adıyla bilinen ünlü teorisi incelenecektir.

John Rawls en önemli çağdaş politik felsefecilerden birisidir. Onun adalet teorisi siyaset felsefesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Adalet kavramını *Adalet Teorisi (A Theory of Justice)* adlı ünlü yapıtında incelemiştir. Bu kitap üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm politik teoriyi anlatır, ikinci bölümde devletin kurumları ele alınır ve son bölümde de insanlar için iyi bir yaşamın koşulları incelenir. Ayrıca Rawls, "Doğruluk Olarak Adalet" (*Justice as Fairness*) adlı makalesinde ve *Siyasal Liberalizm (Political Liberalism)* adlı yapıtında da adalet kavramını incelemiş ve geliştirmiştir. Adalet kavramı Hume'un teorisinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Her ne kadar Hume ve Rawls'ın adalet konusundaki fikirleri birbirlerinden farklı olsa da, her iki filozofun da adaleti erdem olarak ele almaları açısından benzerlik gösterdiğini iddia edebiliriz. Adaleti bir çeşit erdem olarak görmenin ne anlama geldiğini anlamak için öncelikle kısaca Hume'un adalet ile ilgili görüşlerine değinmemiz yerinde olur.

Hume'da Adalet Kavramı

David Hume 18. yüzyıl İskoç aydınlanmasının en önemli filozoflarından biridir. Ahlak, estetik ve politik felsefe üzerine çeşitli makaleleri vardır. Hume'un temel görüşlerini *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme (A Treatise of Human Nature)*, ve *İnsan Anlığı ve Ahlak İlkeleri Üzerine Soruşturmalar (Enquiries Concerning Human Understanding and Concerning the Principles of Morals)* adlı iki temel yapıtında bulabiliriz.

Hume *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*¹ adlı yapıtında, adaletle ilgili olarak şu iki soruyu sorar: İlk soru, "adalet kurallarının insanların becerileri yoluyla belirlenmiş yolunu ilgilendiren ve bizi bu kurallara uymaya ya da onları gözardı etmeye ahlaksal bir güzellik ve çirkinlik yüklemeye belirleyen nedenler" nelerdir? (Hume, 1997: 420). İkinci soru, "niçin erdem düşüncesini adalete ve erdemsizlik düşüncesini adaletsizliğe bağlarız?" (a.g.e., 430). Bu sorulara cevap verirken Hume adaleti erdem olarak analiz eder. Hume erdemleri doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayırır. Adalet de insanların gereksiniminden ortaya çıkan yapay erdemlere en güzel örneği teşkil eder. Bu tür erdemler "insanlığın durum ve zorunluluklarından doğan bir beceri ya da icat aracılığıyla haz ve onay üretirler" (a.g.e., 477). Hume'a göre adaletin kaynağı faydadır. Adaletin onaylanması hem insan doğasına hem de iyilikseverliğin kabul görmesine dayalıdır ve adaletin temel güdüsü kamu yararadır.

Hume'a göre kişisel çıkar ve ahlak, adalet ve adaletsizlik arasındaki ayrımı göz önüne almak için iki farklı temel oluştururlar. İnsanlar kendi bencillikleri yüzünden bazı kurallar olmadan toplum içerisinde yaşamının imkansız olduğunu fark etmişlerdir. "Adaletin yasalarını oluşturmak için çıkar ve kendini sevmenin karşılıkları insanlığı sınırlandırmıştır" (Hume, 1975: 230). Adaletin kuralları insanlar tarafından oluşturulmuştur ve bu kurallar Rawls'ın da değindiği gibi aynı zamanda toplumun da kurallarıdır. Ancak Rawls'a karşın Hume adaleti faydaya bağlar. "Adalet toplum için yararlıdır, kamu yararı adaletin kökenidir" (a.g.e., 183). Hume için adalet ve eşitlik

¹ Bu kitabın çevirisi Aziz Yardımlı tarafından yapılmıştır. Yardımlı, *justice* kavramını türe, *injustice* kavramını da türesizlik olarak çevirmiştir. Ancak ben makale içerisinde *justice* kavramını adalet, *injustice* kavramını da adaletsizlik olarak kullanacağım.

birbirine benzerdir. Ancak Rawls adaletin eşitliği gerektirdiğini düşünmez, ona göre adalet doğruluğu gerektirir.

Rawls'ın Faydacılığa İtirazı

Faydacılık akımının öncülerinden biri Jeremy Bentham'dır. Bu öğretiye göre, bir eylemin doğru veya yanlış olması getireceği sonuçlara bakılarak değerlendirilir. En fazla insana en fazla yarar sağlayan eylem iyidir. Hume da adaletin topluma yararlı olduğu için onaylandığını iddia eder, bu görüşleriyle Hume da faydacı olarak nitelendirilebilir. Rawls ise faydacılığa karşı çıkar ve bu nedenle de Hume'un adalet ile ilgili görüşlerine de karşı çıkar. Faydacı kavrayışta adalet iyilikseverliğe (*benevolence*) özümsebilir. Rawls köleliği örnek vererek, klasik faydacılığı eleştirir. Rawls'ın görüşüne karşılık faydacılıkta kölelik her zaman adaletsiz bir durum olarak nitelendirilmez, çünkü faydacılığa göre eğer kölelik çoğunluk tarafından kabul görürse ve avantajları dezavantajlarından fazla ise adildir. Bu görüşte adalet ve adaletsizlik onaylanma ve onaylanmama ile belirlenir. Rawls (1958)'e göre "adaletin temel ilkelerinin yorumlanmasında klasik faydacılık hatalıdır" (187-188).

Doğruluk Olarak Adalet (*Justice as Fairness*)

Rawls doğruluk olarak adalet teorisiyle bilinir ve bu teoriyle adaletin ilkelerini geliştirir. Adaleti sosyal kurumların bir erdemi olarak ele alır. Rawls (1999)'a göre, adalet sosyal kurumların ilk erdemidir. "Doğruluk Olarak Adalet" adlı makalesinde adalet kavramının içindeki temel fikrin doğruluk olduğunu göstermeye çalışır. Rawls (1958), adalet kavramının içindeki temel fikrin doğruluk olduğunu söyler ve adaleti doğruluk ile bir olarak görür. Ancak her ne kadar adalet ve doğruluğu birbirinden ayrı görmese de adalet ve doğruluk kelimelerinin aynı anlama sahip olmadıklarını da söyler. Bu makalesinde Rawls adaleti şöyle tanımlar: "birbiriyle zıtlaşan iddiaların ve yarışan çıkarların olduğunun varsayıldığı yerlerdeki eylemlerin erdemidir ve orada insanların birbirleri üzerindeki haklarının bastırılacağı umulur" (a.g.e., 175).

Rawls adaletin amacını pratik olarak açıklar. Vatandaşların eşitliğinden ve özgürlüğünden bir adalet kavramı geliştirmiştir ve bütün vatandaşlar tarafından paylaşılabilen bir adalet fikri sunmaya çalışır. İnsanların adalet hissine ve iyi kavramına sahip olduklarını ve bu iki ahlaksal güçten dolayı da özgür olduklarını iddia eder. "Adalet hissi anlama, onaylama ve sosyal işbirliğinin adil terimlerini karakterize eden sosyal adalet kavramından hareket etme kapasitesidir" (Rawls, 1996: 19). Diğer taraftan iyi kavramına sahip olma yetisini de şu şekilde tanımlar: "iyi kavramının yetisi biçim veren, yeniden düzeltmeler yapan bir kapasitedir, ve bir insanın akla uygun avantajını veya iyisinin kavramını mantıklı olarak takip etmektir" (a.g.e., 19). Adil bir sistem olarak toplumun temel fikri olan doğruluk olarak adalet iki temel fikir üzerine kuruludur: eşit ve özgür insanlar ve düzenli bir toplum.

Rawls'ın teorisinde toplum "zamanla oluşan, bir nesilden diğerine aktarılan bir birlikteliğin (*cooperation*) adil bir sistemi" (a.g.e., 14) olarak betimlenebilir. Diğer bir deyişle, toplum bir birlikteliktir ve insanlar bu birliktelik içinde eşit ve özgürdürler. Rawls bu birlikteliğin üç temel unsura sahip olduğuna inanır, bunlar:

1- Birliktelik, yalnızca toplumsal olarak tasarlanmış, merkezi otorite tarafından tasarlanmış olan eylemlerden ayrılır.

2- Birliktelik, bu birlikteliğin adil terimlerinin fikrini içerir: bu terimler her katılanın akılsal olarak kabul edebileceği, herhangi birinin de aynı şekilde onları kabul etmesini sağlayan terimlerdir.

3- Toplumsal birliktelik fikri her katılımcının akla uygun avantajını, veya iyisinin fikrini içerir (a.g.e., 16).

Rawls'ın teorisinde adalet kavramı politik bir kavram olarak ele alınır. Onun adalet kavramı siyasi kurumlar arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Rawls'a göre adaletin politik kavramı üç özelliğe sahiptir: adaletin politik kavramının ilk özelliği "temel kurumların çerçevesi, ve ilkeler, standartlar, ve onu uygulayan ana kuraldır (...) ikinci özelliği de sunum tarzıyla ilgilidir: politik adalet kavramı özgürce ayakta duran bir görüş olarak sunulur (...) üçüncü özelliği de onun içeriğinin demokratik bir toplumun toplumsal siyasi kültürü içinde imalı olarak görülebilen kesin temel fikirler açısından ifade edilmesidir" (a.g.e., 11-13). Rawls'a göre düzenli bir toplumda "adaletin aynı ilkelerinin diğer insanlar tarafından kabul edildiğini herkes kabul eder ve bilir, ve genel sosyal kurumların bu ilkeleri uygulayacağı genel olarak bilinir" (Rawls, 1999: 4).

Rawls'a göre adalet teorisi ilk konum (*original position*), bilgisizlik maskesi (*the veil of ignorance*), ve adaletin iki ilkesinin türemesini (*the derivation of two principles of justice*) içerir.

İlk Konum (*Original Position*)

Rawls'ın görüşünde yer alan ilk konum (*original position*) doğal devlet ile karşılaştırılabilecek olan bir modeldir. İlk konum adaletin ilkelerini anlamaya yarayan bir araçtır. Rawls, Hobbes ve Rousseau gibi teorilerini ret ettiği bazı toplumsal sözleşme filozofları için önemli bir kavram olan başlangıç durumu (*initial situation*) yerine ilk konum (*original position*) terimini kullanır. İlk konumun ne olduğunu daha iyi anlamak için, öncelikle Hobbes ve Rousseau'nun görüşlerine kısaca değinebiliriz.

Thomas Hobbes doğal yasa filozofu olarak bilinir. *On the Citizen (De Cive)* ve *Leviathan* adlı yapıtlarında Hobbes'un düşüncelerini bulabiliriz. Ona göre doğal devlet durumu (*the state of nature*) sivil bir toplumun olmadığı ve insanlar için kötü bir durumdur. Doğal devlet durumunda, birçok kişinin aynı şeyi aynı zamanda istemesi insanların birbirlerine zarar vermesine neden olmaktadır. Bu nedenle Hobbes doğal devlet durumunda bir savaş halinin hüküm sürdüğüne inanır, bu savaş ona göre herkesin herkese karşı olan bir savaştır. İnsanlar barışı sağlamak için, haklarını devrettiler ve bir sözleşme yoluyla toplumsal yaşamı (*commonwealth*) kurdular. Hobbes'un görüşünde sözleşme karşılıklı bir anlaşmadır: "İki ya da daha fazla insanın karşılıklı olarak haklarını devretme eylemi *Sözleşme* olarak adlandırılır" (Hobbes, 1998: 36). Sözleşme insanlar arasında yapılır ve insanlar bunu yaparken haklarını bir kişi veya bir meclisten oluşan egemen güce devrederler. Hobbes'a göre herkes istencini tek bir güce devrettiği için devlet yapısında tek bir istenç vardır.

J. J. Rousseau da en önemli toplumsal sözleşme filozoflarından biridir, *Toplumsal Sözleşme (The Social Contract)* adlı ünlü bir yapıtı vardır. Hobbes'un doğal yasa

geleneğinden ayrı görüşlere sahiptir. Rousseau için toplumsal sözleşme (*social contract*) toplumdaki insanlar arasındaki bir anlaşmadır. Birey olarak vatandaşlar gönüllü olarak toplumsal sözleşmeye katılırlar. Rousseau hükümetin tek bir sözleşmeyle kurulamayacağını iddia eder, çünkü ona göre sadece bir sözleşme vardır, o da devletteki kurumların sözleşmesidir. Rousseau toplumsal sözleşmeden, her bir insanın kendini genel istencin yönetimine vermesi ve bütünün bir parçası olmayı kabul etmesini anlar. Her birey egemen gücün bir parçası ve egemen güce itaat eden halk olmak üzere iki şekilde anlaşmada yer alır. Vatandaşlar egemen gücün kendisi olarak yasaya bağlı değildirlir, ama itaat eden olarak yasaya bağlıdırlar. Rousseau biri emirler veren diğeri de bu emirlere itaat etmeyi kabul eden iki grup arasında bir sözleşme yapıldığı görüşünü kabul etmez. Toplumsal anlaşma eşit kişiler arasında yapılabilir. Ona göre gerçek sözleşme mükemmel bir birliktelik gerektirir ve orada da toplu bir yabancılaşma olduğunu söyler. Bu toplu yabancılaşma yüzünden toplum aydınlanmış ve bütün üyelere eşit olarak uygulanabilen genel bir istence (*general will*) sahiptir. Diğer bir deyişle genel istenç çoğunluğun istencidir. Rousseau'ya göre genel istencin mutlak egemenliği toplumsal sözleşme olarak adlandırılır. Hobbes'dan farklı olarak, Rousseau'ya göre istenç hiç kimseye devredilemez ve sözleşme değiştirilebilir. Hem Hobbes hem de Rousseau için hükümetin amacı aynıdır; devlet içinde herkes için özgürlüğü, eşitliği ve adaleti korumak.

Kısaca Hobbes ve Rousseau'nun toplumsal sözleşmeyle ilgili görüşlerine değindikten sonra, şimdi Rawls'ın toplumsal sözleşme ile ilgili görüşlerine geçebiliriz. Her ne kadar Rawls toplumsal sözleşme teorilerini kabul etmese de, onun bu teorileri yeniden ele aldığı söylenebilir. Ancak Rawls sözleşmenin gerçek olmadığını da vurgular. "Çeşitli toplumsal sözleşme kavramlarının tersine, çeşitli gruplar herhangi belirli bir toplum kurmamıştır, belirli bir egemen güce itaat etmeyi veya verilen anayasayı kabul etmemiştir" (Rawls, 1958: 176). Rawls'ın görüşleri ve toplumsal sözleşme teorileri arasındaki fark ilk konum (*original position*), adil sosyal düzen (*the just social order*), ve güncel toplum (*actual society*) kavramlarında ortaya çıkmaktadır. "Gerçek sözleşmeyi birinin belirli bir topluma girmesi veya belirli bir hükümet biçiminin kurulması gibi düşünemeyiz" (Rawls, 1999: 10).

Toplumdaki her gerçek kişinin ilk konumda bir temsilcisi vardır. Rawls'a göre bu ilk konum sadece bir hayaldir. Doğal kişilerin bu ilk konum içinde akılsal varlıklara dönüştürüldüğü söylenebilir. "İlk konum içindeki gruplar karşılıklı olarak birbirlerine karşı ilgisizdirler" (a.g.e., 112). Bu kişiler ilk konum içinde üç özelliğe sahiptirler: karşılıklı olarak kişisel çıkarları vardır, akıl sahibidirler, ve benzer gereksinim ve çıkarlara sahiptirler. İlk konumda anlaşmazlığa yer yoktur, bu nedenle insanlar ilkeler üzerinde anlaşır, ve aralarında herhangi bir tartışma olmaz.

Rawls ilk konumda insanların çıkarıcı (*self-interested*) akıl sahibi kişiler olduklarını ve bilgisizlik maskesinin (*veil of ignorance*) arkasında durduklarını iddia eder. Bilgisizlik maskesinin arkasında durmak insanların kendi cinsiyetlerini, ırklarını, toplumsal statülerini vb. durumları bilmemeleri, farkında olmamaları anlamına gelmektedir. Onlara sunulmasına karşın insanlar bu özelliklerin ne olduğunu bilmiyorlar. "Adaletin ilkeleri bu bilgisizlik maskesinin arkasında seçilir. Hiç kimse bu ilkelerin seçiminde avantajlı veya dezavantajlı değildir" (a.g.e., 11).

Sonuç olarak ilk konumun adaletin ilkelerini anlamak için bir araç olduğunu söyleyebiliriz, çünkü adaletin ilkeleri bu konum içinde belirlenir. Bu gerçek bir durum değildir, hayalidir. Bu pozisyonda insanlar kendi karakteristik özelliklerini bilmedikleri bilgisizlik maskesinin arkasında dururlar.

Adaletin İlkeleri (The Principles of Justice)

Adaletin ilkeleri ilk konumda bilgisizlik maskesinin arkasında duran temsilci kişiler tarafından seçilir. Bu ilkeler toplumun temel yapısını yönetmek için ortaya konurlar. Rawls'a göre ilk konumda insanlar, aşağıda sıralanan iki temel adalet ilkesini seçerler:

İlk ilke: Her insan, herkes için benzer bir özgürlükle uyuşan en kapsamlı temel özgürlükler sistemi için eşit hakka sahiptir.

İkinci ilke: Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler düzenlenmelidir. Bu her ikisi de a) en az avantajlı durumda olanlara en fazla yarar sağlaması için adil bir koruma ilkesi ile tutarlı olmalı, b) ilişikteki makamlar ve konumlar fırsat eşitliği altında herkese açık olmalıdır.²

Rawls'a göre birinci ilkenin ikinci ilke üzerinde önceliği vardır. İlk öncelik ilkesi, özgürlüğün önceliğidir. Bu ilkeye göre, adaletin ilkeleri sözcüksel düzende sıralanmalıdır ve bu nedenle temel özgürlükler sadece özgürlük için sınırlandırılabilir. Adaletin ikinci ilkesi sözcüksel olarak yeterli ilkesinden öncedir, ve adil fırsatlar farklı ilkelere göre önceliklidir. Genel olarak ilk ilke eşit özgürlük ilkesi ve ikinci ilke de farklılık ilkesi olarak adlandırılır. Farklılık ilkesi bazı insanların diğerlerine göre daha fazla avantajlara sahip olmaları, mesela daha fazla güce ve gelire sahip olmaları, gibi bazı durumları toplumun üstlenebileceği anlamına gelir.

“Doğruluk Olarak Adalet” makalesinde Rawls tarafsızlık görevi (*the duty of fair play*) denen bir kavrama değinir. Bu kavram her bir insandaki tutku ve çıkarların diğer insanlarda fark edilmesiyle müşterek bir eylemde bulunması anlamına gelmektedir. Hume'daki duygudaşlık (*sympathy*) kavramı ile Rawls'ın tarafsızlık görevi kavramı arasında bir benzerlik kurulabilir. Her ikisinde de insanların birbirlerini anlamaları söz konusu. Ancak Hume'un duygudaşlığı fayda çerçevesinde ele almasına karşın Rawls'ın tarafsızlık görevini fayda ile bağdaştırdığını söyleyemeyiz. Acı çeken birini gördüğümüzde onun duygularını fark edebiliriz; Rawls'a göre tarafsızlık görevi, başkalarının hissettiklerini anlayabilmemiz için gerekli olan önemli bir unsurdur.

Özetle Rawls, adaletin ilkelerinin ilk konumda insanlar tarafından seçildiğine ve bu ilkelerin adil bir sosyal düzeni yönetmek için gerekli olduğuna inanır.

Sonuç

Rawls doğruluk olarak adalet teorisini *Adalet Teorisi (A Theory of Justice)* adlı çalışmasında ortaya koyup, geliştirmiştir. Bu teori ile Rawls, sosyal ve politik kurumların ahlaksal bir değerlendirilmesi için bir yöntem tanımlamaya çalışır. Her ne kadar

² Bu ilkeler Rawls'ın *A Theory of Justice* adlı kitabında yer almaktadır. Bkz. s. 266-267.

klasik faydacılık görüşünü eleştirirse de, bu çalışmasında faydacı öğretinin unsurlarından yararlandığı iddia edilebilir.

Rawls'a göre özgürlük ve fırsat, gelir ve varlık başlıca sosyal iyilerdir. Bu sosyal iyiler eşit biçimde dağıtılır. Örneğin, senden bir keki kesip onu belli bir grup içinde dağıtman isteniyor, son kalan parçanın senin olacağını biliyorsun. Bu nedenle keki eşit parçalara ayırarak dağıtım yapmaya çalışırsın ve böylece eşit bir dağıtım gerçekleştirirsin. Temel sosyal iyilerin dağılımında da kek örneğindeki gibi benzer bir yöntem kullanılması bekleniyor ve böylece eşit dağılım ön plana çıkıyor.

Rawls'in teorisinin en önemli unsurlarından biri de ilk konum adını verdiği model aracıdır. İnsanlar doğal avantajlarına ve dezavantajlarına karşı kayıtsız oldukları için bu ilk konum içerisinde her hangi bir eşitsizlik durumu da söz konusu değildir. Adil bir toplum düzenini yönetmek için adaletin ilkeleri bu gerçek olmayan konumda belirlenir. İnsanlar kendilerini, ne kendi karakterleri ne de toplumdaki statüleri hakkında hiçbir şey bilmedikleri bilgisizlik maskesinin arkasında durdukları ilk konum içinde hayal etmelidirler. Bu konumda hiçbir bilgiye sahip olmadıkları için, bütün insanlar akılsal, özgür ve ahlaksal olarak eşit durumda bulunurlar.

Rawls adaleti sosyal kurumların bir erdemi olarak ele alır ve sosyal adalet kavramını geliştirir. Doğruluk olarak adalet kavramı sadece adaletin politik kavramının bir resmidir ve Rawls adalet kavramını analiz etmeye çalışır. Adalet kavramı özgürlük (*liberty*) ve varlık (*wealth*) ilkelerini de kapsar. Rawls'a göre hükümet adil olmadığı zaman değiştirilebilir, bu nedenle adaletin devlet yönetiminin temel niteliklerinden biri olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Rawls'in doğruluk olarak adalet teorisi bir tür toplumsal sözleşme biçimidir ve sözleşme teorisine bir örnektir. Ancak Rawls, toplumsal sözleşmenin asla gerçek bir şey olmadığını iddia eder. İlk konum, adaletin ilkelerini anlamamız için bize yardımcı olan bir araçtır. Rawls'in teorisi bir oyun gibi görülebilir, çünkü hayali şeyler içermektedir. Bütün teori hayale dayanmaktadır, ancak bu hayalin sonuçları gerçek dünyaya uygulanabilmektedir. Özgür ve eşit vatandaşlar, düzenli toplum ve kamu kültürü doğruluk olarak adalet kavramını oluşturan unsurlardır. Genel olarak şunu söyleyebiliriz; bütün siyaset felsefecileri için adalet önemli bir kavramdır ve toplumun temel yapıtaşlarından birisidir. Rawls'ı diğer filozoflardan ayıran en önemli özelliği ise özgün bir sosyal adalet teorisi geliştirmiş olmasıdır.

Kaynaklar

- HOBBS, Thomas (1998) *On The Citizen*, Cambridge University Press, Cambridge.
- HUME, David (1975) *Enquiries Concerning Human Understanding and Concerning the Principles of Morals*, ed. L. A. Selby-Bigge and P. H. Nidditch, Clarendon Press, Oxford.
- HUME, David (1997) *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayıncılık, İstanbul.
- RAWLS, John (1958) "Justice as Fairness", *Philosophical Review*, vol. LXVII, pp. 164- 194.
- RAWLS, John (1996) *Political Liberalism*, Columbia University Press.
- RAWLS, John (1999) *A Theory of Justice*, Oxford University Press, Oxford.
- ROUSSEAU, J. J. (1997) *The Social Contract*, Cambridge University Press, Cambridge.